

МОДЕРНІЗАЦІЯ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

MODERNIZATION OF REAL ECONOMY AS A STRATEGIC DIRECTION OF INDUSTRIAL POLICY STATES

У статті обґрунтовано цільові пріоритети розвитку реального сектора економіки України. Виявлено особливості державної промислової політики щодо формування умов для модернізації реального сектора економіки. Показано, що модернізація має супроводжуватися зростанням у кількісному та якісному відношенні вторинного та третинного, розвитком інноваційно-інфраструктурної інфраструктури.

In the article the target priority development of the real sector of the economy of Ukraine. The features of the state industrial policy creating conditions for the modernization of the real economy. It is shown that modernization should be accompanied by growth in quantitative and qualitative terms, secondary and tertiary, the development of innovation infrastructure.

Ключові слова: інституціональні трансформації, модернізація, промислова політика, реальний сектор економіки, стратегічний потенціал.

Key words: institutional transformation, modernization, industrial policy, the real economy, the strategic potential.

ВСТУП

В основі державної економічної політики сьогодні закладено принципово усвідомлення, що підвищення конкурентоспроможності країни можливе лише за умови технологічного переоснащення та модернізації наукомістких промислових підприємств. Звідси все більшої актуальності набуває основна ідея Концепції загальнодержавної цільової програми розвитку промисловості України на період до 2017 р. — створення конкурентоспроможного промислового комплексу постіндустріального типу, здатного в умовах глобалізації вирішувати головні завдання соціально-економічного розвитку суспільства та утвердження України як високотехнологічної держави.

Органи державної влади намагаються реалізувати цю ідею через промислову політику, що базується на реформуванні системи управління промисловим комплексом, подоланні диспропорцій у промисловому виробництві, створенні сприятливих умов економічного розвитку для суб'єктів підприємницької діяльності різних форм власності, повному та ефективному використанні наявного наукового потенціалу і подальшого його розвитку для підвищення конкурентоспроможності високотехнологічного промислового виробництва та продукції.

Про теоретичні, методичні і практичні питання модернізації промислової політики на засадах інноваційного розвитку економіки та про особливості глобального конкурентного середовища свідчать праці вітчизняних вчених А. Антоноука, О. Амоші, М. Бутка, Г. Возняка, М. Гамана, А. Гальчинського, В. Геєця, В. Горника, В. Гусева, Б. Данилишина, О. Зінченка, О. Касич, П. Крайнева та ін.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Метою статті є обґрунтування методологічних засад модернізації реального сектора економіки як напрямку державної промислової політики.

РЕЗУЛЬТАТИ

Існує декілька підходів до трактування поняття промислової політики в науковій літературі. Змістовне наповнення першого підходу передбачає ототожнення поняття промислової політики з механізмами її реалізації. Л. Яковенко [6] та Л. Федулова [5] розглядають промислову політику як сукупність дій держави, як інститут, що здійснює вплив на діяльність господарюючих суб'єктів (підприємств, корпорацій, підприємців тощо), а також на окремі аспекти цієї діяльності, пов'язані з придбанням факторів виробництва, організацію виробництва, розподілом і реалізацією товарів і послуг в усіх фазах життєвого циклу господарюючого суб'єкту і життєвого циклу його продукції. Другий підхід в розумінні промислової політики — це виділення з широкого поняття окремих елементів, наприклад структурної, інноваційної, регіональної, інвестиційної політики. Так, Я. Жаліло та Я. Базиліук розуміють поняття інноваційно-промислової політики як державну політику, спрямовану на виявлення та капіталізацію порівняльних конкурентних переваг національної економіки [4].

У сучасних умовах промислова політика являє собою складову частину стратегії суспільного розвитку, засновану на системі відносин між державними і муніципальними органами влади, що є суб'єктами господарювання, науковими і громадськими організаціями з приводу формування структурно-збалансованої, конку-

рентоспроможної промисловості, інтелектуальне ядро якої представлено новітнім технологічним укладом. Механізм її реалізації припускає систему правових, економічних, організаційних та інших заходів, що сприяють формуванню конкурентоспроможного промислового комплексу, забезпеченню його ефективного функціонування. Сутність промислової політики полягає в обґрунтованому виборі її суб'єктами пріоритетних видів діяльності й у наданні їм ефективної підтримки.

Доцільно підкреслити, що наведене вище визначення промислової політики спирається на поняття системи. Це означає, що така політика повинна передбачати не тільки внутрішнє узгодження всіх її компонентів, але й враховувати взаємозв'язок з іншими видами політики — макроекономічної, зовнішньоекономічної, регіональної, екологічної, соціальної та ін. Промислова політика є лише одним з напрямів державної економічної політики, що має визначені точки дотику з іншими її напрямками, але в той же час має специфічні цілі й інструменти її реалізації (рис. 1) [2].

На відміну від макроекономічної політики, об'єктом промислової політики не є народне господарство в цілому, на відміну від зовнішньоекономічної політики промислова політика не займається, наприклад, валютним регулюванням, хоча має точки дотику з зовнішньоекономічною політикою в частині підвищення ефективності виробничої діяльності. Промислова політика частково взаємопов'язана з регіональною політикою з позиції розміщення продуктивних сил, використання землі та природних ресурсів, але, природно, не вирішує такі питання, як соціальний розвиток регіонів та ін. Від соціальної політики, об'єктом впливу якої є рівень та якість життя населення, промислова політика відрізняється тим, що займається виробничою діяльністю підприємства, а не проблемами підвищення життєздатності населення.

Економічна політика, що реалізує вищезазначену мету підвищення життєздатності населення, іманентно властива владним структурам. Цей вид державної діяльності має свої об'єкти, не тотожні об'єктам промислової діяльності, коли її метою є формування конкурентоспроможної промисловості.

Сьогодні доцільно дотримуватися думки, що стале промислове зростання в Україні може бути досягнуте тільки на інноваційній основі при умові активного використання сучасних науково-інноваційних розробок. Лише в цьому випадку є можливість реалізувати плани з швидкого та якісного зростання промисловості, ресурсозбереження, ефективності виробництва, випуску конкурентоспроможної на внутрішньому та світовому ринках продукції та послуг.

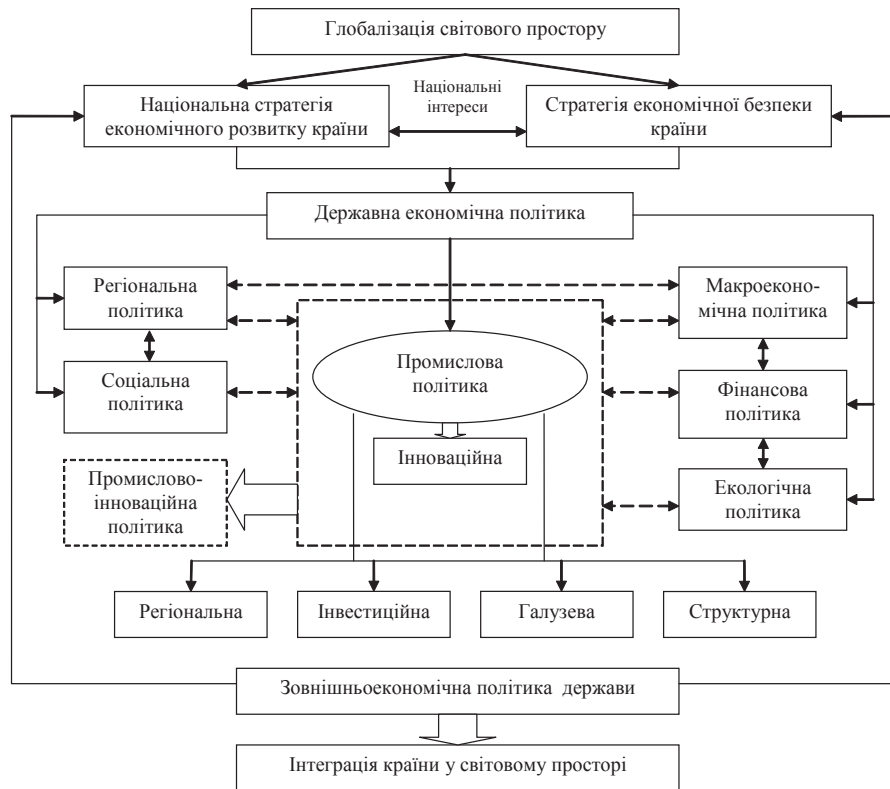

Рис. 1. Схема взаємозв'язків структурних елементів промислової політики

З цих позицій ми пропонуємо розглядати саме промислово-інноваційну політику, яка одночасно є складовою промислової та інноваційної політики держави, тобто вона має надавати інноваційну спрямованість промислому розвитку національної економіки. Головною метою формування промислово-інноваційної політики повинно бути створення сучасного, інтегрованого у світове виробництво, здатного до саморозвитку промислового комплексу, що відповідає аналогічним утворенням розвинутих держав світу.

Сьогодні суттєво змінюється характер і зростає роль промислової політики, яка є основною складовою економічної політики держави. Вона все більше спрямовується на виконання завдання вироблення чіткої інноваційної стратегії, націленої на розвиток прогресивних технологічних укладів, застосування інструментів прямого у непрямого стимулювання інноваційного процесу у реальному секторі економіки, а також формування комплексу інноваційної інфраструктури з використанням новітніх комунікацій та інформаційних технологій.

Отже, дослідивши сутність понять "промислова політика", "інноваційна політика", "промислово-інноваційна політика держави", ми можемо зробити висновок, що під державною промислово-інноваційною політикою необхідно розуміти взаємопов'язану діяльність держави та недержавних інституцій, яка включає організацію та координацію промислового комплексу та має вирішальний вплив на соціально-економічний розвиток, спрямована на реалізацію стратегічних завдань держави щодо удосконалення існуючої структури промисловості, забезпечення прискорення її інноваційного розвитку, модернізації реального сектора економіки, під-

тримки інтересів національного товаровиробника і підвищення конкурентоспроможності високотехнологічної промислової продукції до світового рівня. Головним завданням такої політики є структурні зрушення у бік пріоритетного розвитку високотехнологічних секторів економіки на основі переходу до якісно нової — інноваційної — моделі розвитку, освоєння нових ринків та ефективної участі в інтеграційних процесах.

Виходячи із вищезазначеного, реалізації потребують пріоритетні завдання державної політики у реальному секторі економіки, а саме:

- збереження оптимальних обсягів виробництва і підвищення конкурентоспроможності галузей промисловості, що базуються переважно на використанні власної сировинно-матеріальної бази і мають освоєні ринки збуту (чорна металургія, хімічна, деревообробна, харчова промисловість);

- розвиток наукоємних спеціалізованих виробництв, за якими Україна вже має або може мати високі конкурентні позиції у регіональному та глобальному масштабах (авіакосмічна галузь, суднобудування, оборона промисловість, енергетичне машинобудування тощо);

- формування на цій основі сучасних конкурентоспроможних інноваційних науково-промислових структур національного базування у секторі високотехнологічного виробництва (кластери, технопарки, спеціальні економічні зони та ін.);

- комплексна модернізація галузей та підприємств з низькими конкурентними характеристиками та потенціалом, необхідність функціонування і розвитку яких визначається вимогами національної безпеки, соціального й екологічного характеру [3].

Цільовими пріоритетами розвитку реального сектора економіки України є інноваційний, екологічний, соціальний, галузевий, при дотриманні яких має здійснитися модернізація реального сектора економіки. При цьому, розвиток інноваційної сфери стримує незавершеність процесу інституціоналізації промислово-інноваційної політики, а саме не сформованістю інфраструктури та дієвих механізмів державного регулювання інноваційної діяльності.

Екологічний пріоритет обумовлений вимогою екологізації виробництва з позиції поліпшення екологічних характеристик як технологічних процесів, так і виробленої продукції. Економічні механізми мають функціонувати з тим, щоб стимулювати використання екологічних технологій. Недотримання сучасних екологічних характеристик технологій і продукції є значною перешкодою на шляху забезпечення стратегічної конкурентоспроможності національної економіки в цілому та окремих виробництв. Подальше погіршення екологічних параметрів продукції та технологій зумовить звуження присутності національних товаровиробників як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках.

Актуальність дотримання вимог екологічності як пріоритету промислової політики є очевидною. За останні десять років в Україні зберігалася стійка тенденція до посилення техногенного навантаження на довкілля. Середньорічний темп приросту викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за цей період склав 2,3%, при цьому 65% всіх викидів припадає на промис-

ловий комплекс. Питома вага забруднених стічних вод у загальному обсязі водовідведення зросла до 43% при щорічному споживанні свіжої води у промислових цілях у розмірі 58% від загального водозабору [3].

Соціальний пріоритет промислово-інноваційної політики пов'язаний з такою глобальною закономірністю суспільного розвитку, як соціалізація економічної сфери. Відповідно до цього мають зазнати суттєвих змін усі процеси і технології, пов'язані з формуванням промислової політики (щодо вибору концепцій, механізмів, інструментів) та її реалізацією [1].

Галузеві пріоритети державної промислової політики визначаються з урахуванням цільових стратегічних пріоритетів промислового розвитку, реальних технологічних, фінансово-економічних та організаційних параметрів конкретних виробництв, а також наявних науково-технологічних розробок у сфері інформаційно-комунікаційних, біо- та нанотехнологій.

Крім того, з урахуванням існуючих обмежень і загроз внутрішнього та зовнішнього походження при виборі структурно-галузевих пріоритетів Україні є недоцільним повторювати шлях розвинутих країн, що винесли і продовжують виносити промислові виробництва за межі своїх кордонів. Україні необхідно нарощувати промисловий потенціал на власній території та ресурсній базі з урахуванням сучасних екологічних, соціальних, інноваційних вимог до розвитку та модернізації реального сектора економіки. Все вищезазначене дозволить зменшити ризики впливу неконтрольованих зовнішніх чинників на структурні та динамічні параметри промислового комплексу. Відповідно до вищезазначеного галузевими пріоритетами державної промислової політики у середньостроковій перспективі мають стати: наукоємні машинобудівні виробництва; приладобудування; оборонно-промисловий комплекс; виробництво екологічно і біологічно чистих харчових продуктів; видобуток паливно-енергетичних корисних копалин; виробництво електроенергії, у тому числі на основі відтворювальних і нетрадиційних ресурсних джерел; базові переробні виробництва [2].

Усі вищезазначені пріоритети сприяють модернізації реального сектора економіки, визначають інноваційний шлях її розвитку, технологічно-інноваційний прорив у виробленні конкурентоспроможного високотехнологічного, екологічно привабливого національного продукту.

За визначенням науковців модернізація є економічною, соціальною і політичною доктриною, що затверджує можливість здійснення відсталими країнами економічного і соціального ривка (прориву) у напрямку розвинених країн на основі забезпечення економічного росту шляхом індустріалізації, змін соціальних форм та інститутів. Модернізація являє собою комплексний процес масштабних змін, що охоплює економічну, соціальну, політико-правову, культурну сфери громадського життя. Більшість дослідників розуміє модернізацію як перехід від традиційного суспільства до сучасного, від аграрного до індустріального, причому під сучасним суспільством найчастіше розуміється ліберальне західне суспільство, що характеризується розвитком технологічною базою, раціональними життєвими установками, високим рівнем диференціації соціальної структу-

ри. Безумовно, це вузьке, політизоване трактування даного поняття. Для успішної модернізації необхідно, в тому числі, розкряпання творчої енергії людини, зміна її мотивацій, підвищення інноваційної культури, розвиток комунікаційних навичок. Однак це не означає неодмінної необхідності зміни політичної системи країни, що модернізується, у напрямку створення громадянського суспільства.

Отже, модернізація потребує забезпечення раціонального контролю за природним і соціальним оточенням людини, тісної інтеграції у світову культуру, здійснення наукової та технологічної революцій, формування інноваційної моделі економіки, поширення раціонального погляду на життя.

Модернізація має супроводжуватися зростанням у кількісному й якісному відношенні вторинного (промисловість і торгівля) та третинного (сфера послуг) секторів економіки з одночасним скороченням первинного (видобуток); зростаючою спеціалізацією економічних ролей і кластерів економічної діяльності виробництва, споживання і розподілу; забезпеченням зростання, достатнього для розширення виробництва і споживання; індустріалізацією та інформатизацією суспільства; розвитком інноваційно-інформаційної інфраструктури.

Таким чином, модернізація передбачає освоєння нових форм, засобів розвитку, що забезпечують життєздатність економічної системи та всього суспільства в цілому в умовах нових можливостей, вимог і тенденцій сучасного розвитку. При цьому, проведення модернізації реального сектора економіки потребує з боку держави реалізації відповідної промислово-інноваційної політики на макро-, мезо- та мікрорівні.

Виходячи з зазначеного, принциповими особливостями сучасної промислово-інноваційної політики щодо формування умов для модернізації реального сектора економіки, які визначають основні відмінності від традиційного розуміння промислової політики, є такі:

— головним суб'єктом промислової політики є держава через повноважні органи державної влади й управління, а також бізнесові структури та інші суб'єкти господарювання різних форм власності;

— об'єктами сучасної промислово-інноваційної політики є дві основних групи підприємств, що класифіковані за структурно-інституційними особливостями: а) промислові підприємства державної (державної корпоративної) та комунальної (комунальної корпоративної) форм власності, стосовно яких держава й органи місцевого самоврядування можуть застосовувати методи адміністративної (планові завдання, кадрова політика) і прямої економічної (субсидії, прямі інвестиції) дії; б) промислові підприємства приватної форми власності, відносно яких держава й органи місцевого самоврядування можуть застосувати головним чином опосередковані методи управління (через фінансово-економічні та інституційні механізми);

— державна промислово-інноваційна політика сьогодні формується як національна промислова політика, коли рівноправними учасниками її розробки і реалізації виступають не тільки держава, але й бізнес, а також наукові та громадські організації й інститути. Таким чином, термін "національна" політика означає більш широку участь у її розробці і реалізації, поряд з держав-

ними чиновниками, приватного бізнесу, експертного співтовариства, політичних партій, інших інститутів громадянського суспільства;

— усе більше розмивання галузевих границь за рахунок диверсифікованості в нові види товарів, активізації діяльності за інсорсингом-аутсорсингом, а також кооперації з компаніями з інших галузей призвело до формування економіки галузей, тісно пов'язаних між собою. Це знизило роль і значення галузевої політики, що визначило перехід до конкурентної політики, політики "структурного перепроектування" промисловості з метою створення конкурентоспроможного промислового комплексу [7].

ВИСНОВКИ

У результаті проведених теоретичних досліджень встановлено, що на сьогодні центральною складовою та цільовою функцією державної промислової політики виступає модернізація реального сектора економіки, що дає змогу сформулювати нову інноваційно-технологічну основу. Такий напрям промислової політики є визначальним, з урахуванням необхідності забезпечення розширеного відтворення на інноваційній основі. При цьому, державна політика у цій сфері на сьогодні повинна мати промислово-інноваційну спрямованість, базуватися на взаємодії держави із недержавними інституціями для організації та координації промислового комплексу, удосконалення структури виробництва, забезпечення прискорення її інноваційного розвитку, модернізації реального сектора економіки, підтримки інтересів національного виробника на основі високотехнологічної продукції.

Література:

1. Алимов О.М. Стратегічний потенціал — сукупні можливості національної економіки по досягненню цілей збалансованого розвитку / Алимов О.М., Микитенко В.В. // Продуктивні сили України: науково-теоретичний економічний журнал. — К.: РВПС України НАН України, 2006. — № 1. — С. 135—151.
2. Макросистемна еволюція української економіки: монографія / Данилишин Б.М., Микитенко В.В. — У 2-х т. — Т. 2. — К.: РВПС України НАН України, Вид-во ЗАТ "Нічлава", 2008. — 210 с.
3. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку: монографія / [Кіндзерський Ю.В., Микитенко В.В., Якубовський М.М. та ін.]; за ред. канд. екон. наук Ю.В. Кіндзерського; НАН України; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. — К., Вид-во ЗАТ "Нічлава", 2009. — 928 с.
4. Проблеми та пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України / [Я.А. Жаліло, Я.Б. Базиліук та ін.]. — К.: НІСД, 2006. — 120 с.
5. Федулова Л.І. Інноваційна економіка: підручник / Л.І. Федулова. — К.: Либідь, 2006. — 480 с.
6. Яковенко Л. Теоретические аспекты промышленной политики / Л. Яковенко // Экономика Украины. — 1999. — № 10. — С. 44—50.
7. Ясин Е. Государство и экономика на этапе модернизации / Е. Ясин // Вопросы экономики. — 2006. — № 4. — С. 8—12.

Стаття надійшла до редакції 25.04.2013 р.